

УДК 636.1.082.088

ЗНАЧЕННЯ ТРЕНІНГУ КОНЕЙ ВЕРХОВИХ ПОРІД СПОРТИВНОГО НАПРЯМКУ ДЛЯ ПЛЕМІННОЇ РОБОТИ В КОНЯРСТВІ

Нікітченко А.А., аспірантка¹,

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків, Україна

***Анотація.** Споглядаючи за подіями сьогодення, не виникає жодних сумнівів, що конярство в Україні розвивається стабільно. Адже збільшується кількість племінного і робоче-користувального поголів'я коней у приватних власників, створюються приватні племінні репродуктори та кінні заводи, ведеться селекційно-племінна робота з удосконалення вже існуючих порід.*

Належне місце посідає кінь у фізичній культурі, спорті. Кінний спорт вважається одним із самих захоплюючих, яскравих і масових видів сучасних змагань. Він виробляє у людини сміливість, відвагу, спритність, винахідливість і силу. Конярство відрізняється від інших галузей тваринництва тим, що коні використовуються в основному в якості робочої сили, а не як джерело харчування і сировини. Особливістю цієї галузі є і те, що виділяється спеціальна її частина - конярство, де ведеться робота з удосконалення порід коней, що використовуються в кінному спорті і в якості покращувачів в масовому конярстві.

***Ключові слова:** тваринництво, конярство, тренінг, кінь, верхові породи, спортивний напрямок.*

Конярство історично займало особливе місце серед інших галузей тваринництва. Різноманітне використання коня людиною визначило різноманіття порід коней і сприяло виникненню й швидкому розвитку науки й практики про коня - іппології (грец. «hippos» - кінь + «logos» - наука), що ставила за позначку вивчити коня як живий організм і розробити заходи ефективного його використання. Значення коня в житті людини змінювалось у залежності від розвитку виробничих сил, суспільного й політичного устрою, соціально - економічних настроїв, науково-технічного прогресу [1].

Понад 6,5 тисяч років минуло з години одомашнення людиною диких коней на степових територіях сучасної України [3]. Біля 400 порід коней виведено за цей період у різні історичні часи й різних країнах світу,

---

¹ **Чигринов Є.І., професор,
науковий керівник**

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

серед них аборигені, заводські (спеціалізовані й комбіновані) верхові, упряжні, робочі, ваговозні, м'ясні, молочні, спортивні тощо.

На Україні з давніх часів коней розводили для власного користування та потреб країни. Найінтенсивніше конярство розвивалося на Полтавщині та Харківщині, де в грудні 1740 р було засновано перші на Україні кінні заводи. На початку 20 сторіччя конезаводів нараховувалось 5692, з маточним поголів'ям 173 тисячі голів.

Залишається незадовільним забезпечення галузі конярства якісним кінноспортивним реманентом, обозно-лимарськими виробами, причепним знаряддям, що стримує широке використання коней на сільськогосподарських і транспортних роботах, а також у кінному спорті.

Внаслідок важкого фінансового стану, зниження ефективності управління розвитком конярства, порушень технологій вирощування коней та недостатнього наукового забезпечення галузі в більшості племінних репродукторів і окремих кінних заводах призупинено випробування коней на іподромах, знизився рівень відтворення і якість вирощеного молодняку.

Певною мірою коні забезпечують людей важливими продуктами харчування: м'ясом і молоком. Приручений і одомашнений кінь на протязі багатьох віків залишається постійним помічником людини.

Актуальність теми. Початковий вибір спортивного коня, методи роботи з ним, етапи планування підготовки, допустимі навантаження на різних етапах роботи – ці питання завжди були предметом дебатів різних фахівців з кінного спорту.

У технології вирощування повноцінних племінних коней дуже важливе значення має спеціалізований спортивний тренінг, який є невід'ємною частиною селекційної роботи. Основне завдання тренінгу – підготовка коней до прояву максимально високої, потенційно можливої для них працездатності. Біологічна суть тренінгу полягає у виробленні корисних рефлексів, синхронності ритмів дихання і руху, пристосуванні м'язової, дихальної і серцево-судинної систем до виконання необхідних функцій при певних фізичних навантаженнях. Тренінг, що систематично проводиться з покоління в покоління, - це не тільки один з видів направленої дії на організм окремого коня, але і шлях до вдосконалення всієї породи. Правильно організований, зважаючий на фізіологічні особливості коня, тренінг веде до всебічного розвитку всіх систем організму і створення бажаного типу коня.

Мета і задачі. Аналіз існуючих методів та обґрунтування необхідності системного тренінгу коней.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі задачі:

1. Вивчити стан проблеми по даним зарубіжної та вітчизняної літератури.
2. Проаналізувати зв'язок екстер'єрних, інтер'єрних та фізіологіч-

них особливостей коня з його працездатністю, різноманітні системи та етапи тренінгу спортивних коней.

Об'єкт дослідження – поголів'я спортивних порід коней старшого віку, які беруть участь в кінноспортивних змаганнях України.

Предмет дослідження - племінні і продуктивні якості коней спортивних порід.

Методи дослідження. Генеалогічний аналіз базується на обліку продуктивності породи, веденні племінних книг, складанні родоводів та їх традиційному аналізі по ступеню однорідності та різнорідності підборів за комплексом ознак; спорідненого або неспорідненого розведення з оцінкою при спорідненому розведенні ступені інбредності та варіантів підбору.

Зоотехнічний метод дослідження охоплює в собі вивчення документації племінного обліку, вивчення екстер'єру та типу будови тіла, визначення працездатності, аналіз раціонів годівлі та системи тренінгу коней.

Результати досліджень. Інтенсифікація селекції по працездатності - одна з найбільш гострих проблем у напівкровоному конярстві, що забезпечує кінноспортивні організації ремонтними кіньми, тому подалі вдосконалювання систем тренінгу й випробувань є основним завданням у конярстві.

Вирішальне значення в селекції може мати обмеження використання жеребців, що не пройшли випробувань і не оцінених по працездатності потомства. Крім добору по власній працездатності можлива оцінка плідників за результатами виступу потомства в спорті. У країнах Європи прийнята система оцінки плідників за результатами виступів потомства в кінному спорті, заснована на сучасних статистичних методах (лінійні моделі BLUP), що дозволяє скорегувати вплив зовнішніх факторів (рік, сезон, рівень турніру, складність випробування, клас вершника, вік і статі коня) на результат виступу (середню суму виграшу на одне зайняте місце). По закінченні спортивного сезону складається рейтинг плідників роздільно по групах: 1 група - молоді жеребці, чиє потомство молодше 7 років, 2 група - жеребці з потомством у спорті 7-14 років й 3 група - старші жеребці (нащадки старше 14 років). Точність оцінки залежить від числа виступаючих нащадків. Тому що племінна цінність на основі турнірних виступів потомства виражена в стандартизованій формі ($M=100$; $s=20$), жеребці підрозділяються на класи: покращувачі - індекс більше 120, нейтральні - індекс від 80 до 120 й погіршувачі з індексом менш 80. Поряд із загальним рейтингом, окремі індекси визначаються по дисциплінах виїздка й конкур. Тому що в системі оцінки враховуються результати виступу не тільки потомства, батьків, але й бічних родичів, стає можливим не тільки оцінка спортивних коней і складання більше об'єктивного рейтингу плідників, але й попередня оцінка (прогнозування) спортивної працездатності по родоводу. Створення подібної системи обліку результатів спортивних виступів коней

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

у нашій країні дозволило б оцінювати жеребців по спортивної працездатності потомства не тільки побічно (за результатами заводських випробувань), але й по прямих успіхах у турнірному спорті, що важливо для вдосконалювання спортивних якостей коней напівкровних порід.

Найбільш універсальною і важливою функцією живого організму є рух, який можливий при наявності певної енергії. Найбільше значення має окисне фосфорилування, так як воно дозволяє більш ефективно використовувати енергію хімічних перетворень у м'язах і тканинах. Анаеробні процеси енергоутворення вмикаються при нестачі кисню як допоміжний механізм. Таким чином, функція кисневого обміну полягає в утворенні енергії, необхідної для різного роду фізіологічних процесів, в тому числі скорочувальній діяльності м'язів. Функціональна діяльність організму і його зв'язок із зовнішнім середовищем складається із різноманітних складних взаємозв'язків рефлексорних актів, які координуються тимчасовими зв'язками, які виникають у вищих відділах центральної нервової системи. Центральна нервова система здійснює координацію діяльності різних систем організму і його взаємодії із зовнішнім середовищем по механізму рефлексу.

Рефлекс – це відповідь організму на будь-який подразник зовнішнього або внутрішнього середовища. Всі рефлекси вищих тварин і людини І.І. Павлов розділив на безумовні (вроджені) і умовні (придбані).

В центральній нервовій системі процес збудження завжди супроводжується процесом гальмування. Основою координаційної діяльності організму є визначене співвідношення між збудженням і гальмуванням у всіх відділах центральної нервової системи під головним впливом кори великих півкуль. Правильне розуміння взаємовідносин процесів збудження і гальмування в практиці кінного спорту надає тренеру і вершнику неоціненну послугу при роботі з конем, особливо у класичних видах спорту.

Наприклад, при манежній їзді кінь, вперше потрапивши в умови змагань, майже не реагує на дії вершника і не може виконати необхідні вправи. Внаслідок, після неодноразових виступів, сторонні подразники не викликають гальмування основної умовно-рефлексорної рухомої діяльності.

Процеси зовнішнього гальмування мають велике значення у життєдіяльності живого організму, зокрема, при руховій діяльності коней в удосконаленні, ускладненні і уточненні різних рухових актів – елементів манежної їзди, стрибків та інше.

Проблеми тренувань спортивних коней необхідно вирішувати з позиції нервізму. В центрі уваги спортсмена та тренера повинно бути організм коня в цілому, тобто як природна єдність різних фізіологічних функцій, взаємозв'язок між якими забезпечується центральною нервовою системою.

Рухова активність коня є фізіологічною домінуючою формою прояву її життєдіяльності, а рухові нервові центри виконують функцію координації рухів, досягають виключно високого розвитку [9].

Кожне скорочення якого-небудь м'яза і взагалі яка-небудь діяльність ефектора (робочого органа) обумовлюється збудженим станом відповідного нервового центра, посилюючого до ефектора імпульси збудження. Коли ж цей центр, тобто група клітин в центральній нервовій системі, переходить в загальмований стан, то відповідний м'яз розслаблюється,

Уявимо собі коня, який біжить рясом, скаче галопом чи виконує стрибок. В цей час сотні його м'язів та сухожилів функціонують координовано, тобто не "самі по собі", а узгоджено, злагоджено. В кожний момент одні м'язи скорочуються, інші – розслаблюються; а в наступний момент діють вже інші комбінації. При цьому узгодження виробляється взаємодією не "м'язів з м'язами", не "згиначів з розгиначами", а відповідних нервових центрів. Імпульси збудження, викликають скорочення сотень м'язів, приходять до них з центральної нервової системи в чітко координованій послідовності. Інтенсивна м'язова діяльність коня на рясі, на галопі і особливо в такий напружений момент, як поштовх при виконанні стрибка, потребує великої функціональної активності збуджувального процесу.

Роль збуджувального процесу в центральній нервовій системі не викликає сумнівів. А от розуміння функції гальмівного процесу набагато складніше. В літературі з конярства і в повчаннях по кінному спорту роль гальмівного процесу відверто недооцінюється і майже не освітлюється. І. П. Павлов вказав: "Необхідно бути проникнутими думкою, що ці два протилежних процеси однаково важливі, однаково суттєвими в нервовій діяльності".

Для виконання акту руху необхідно не тільки скорочення м'язів, що відбувається в момент збудженого стану центрів, але й своєчасне їх розслаблення. Також для виконання дихальної функції необхідно щоб збудженню "центру вдиху" відповідало гальмування "центру видиху", а збудження "центру видиху" – гальмувало "центр вдиху". Тільки тоді може відбуватись якась позитивна дія для організму, коли вона протікає координовано, тобто коли збуджувальний та гальмівний процеси послідовно змінюють один одного в відповідних нервових центрах.

У коней збуджувальний процес має здібність виключно швидко розвивати свою активність. Цьому сприяють всі умови змагань: різні умовно-рефлекторні сигнали передстартового сигналу, коні що пробігають мимо, умови конкурного поля, музика та шум на заповнених публікою трибунах та інше. Концентрація гальмівного процесу потребує від нервової системи коня значного навантаження та відповідної тренуваності. В цих умовах надмірне збудження для нервової системи коня є не тільки не позитивне, а

й очевидно негативним фактором, внаслідок чого випадіння гальмівної фази порушує координацію рухів і якісне виконання спортивної вправи стає неможливим.

Висновки

Спортсмени та тренери повинні вибрати такий стиль роботи з конем при якому засобами виїздки, тренування та вироблення корисних умовно-рефлекторних навиків всемірно закріплюється взаємодія нервових процесів. При цьому слід пам'ятати, що чим інтенсивніше здійснюється в організмі яка-небудь координація діяльності, тим більшого навантаження вона отримує і від збуджувального і від гальмівного процесів.

Випробовування коней заводських порід служать основним засобом прояву їх працездатності і у більшості підкорені задачам селекції.

Проведення випробовувань можливе при злагодженому заводському тренінгу, тобто при системі праці, націленій на прояв здібностей у коней якісних, просторих, збалансованих рухів, при повному підкоренні людині і підготовці організму до надоптимальних навантажень.

Внесенням необхідних коректив у застосування тренувальних засобів можливе досягнення оптимальних співвідношень у розвитку функціонального забезпечення рухової діяльності. При цьому програма удосконалення індивідуальної підготовки повинна базуватися на кількісних характеристиках фізіологічних і біологічних показників, які відображають, з однієї сторони – розвиток функціональних можливостей організму, а з іншої – адекватність тренувальних навантажень.

Література

1. Барандич С. Племінна база конярства України // Ефективне тваринництво –2005 -№7. -С. 20.
2. Гопка Б.М., Конярство: підручник / Гопка Б.М., Хоменко М.П., Павленко П.М.– К.: Вища школа, 2004. – С. 320.
3. Довідник по конярству: довідник / Анашина Н.В., Гусев Ю.П., Кавешніков А. Н. [і ін.] - М. «Колос», 1983, - С. 156.
4. Урусов С.П. Книга о лошади : настольная книга конезаводчика, коневода, коневладельца - М.: ЗАО Центрполиграф, 2002. – С. 1020.
5. Камзолов Б.В. История тракененской лошади / Борислав Камзолов - Минск: Кавалер Паблишерс, 2002. – С. 382 с. ил. .
6. Дорофеева Н.В. «История выведения тракенов, их практическое использование» [Електронний ресурс] www.rustrakenen.ru.
7. Ле Фран Кароліна. Аналіз і ведення генеалогічних книг коней верхових порід у ФРН. / Кароліна Ле Фан - Пер. з фран. - ВНИИК,1987. – С. 153.
8. Витт В.О. Практика и теория чистопородного кіннозаводства / О.В. Витт -М.: б. и. 1957.- С. 272.

9. Журнал “Коневодство и конный спорт”.
10. Довідник зоотехніка під ред. к. с-х. наук. Доброхотова Г.Н. – Конярство. М: Колос 1967.
11. Ливанова Т.К., Ливанова М.А. Все о лошади. - М. «Аст-пресс СКД», 2002 – С. 312.
12. Міллер П. Тренінг та вправи для коней // Тези міжнародної конференції, організованої Азовським (США) та Національним (Україна) аграрним університетом. – К., 1996.
13. Методичні рекомендації з оцінки жеребців-плідників верхових порід по спортивній працездатності приплоду. / Автори-упорядники Сотникова С.А., Зенкович Є.І. ВНДІК. -2004. – С. 12.

ЗНАЧЕНИЕ ТРЕНИНГА ЛОШАДЕЙ ВЕРХОВИХ ПОРОД СПОРТИВНОГО НАПРАВЛЕНИЯ ДЛЯ ПЛЕМЕННОЙ РАБОТЫ В КОНЕВОДСТВЕ

Никитченко А.А., аспирантка,
Чигринов Е.И., профессор, научный руководитель
Харьковская государственная зооветеринарная академия

Анотация. Наблюдая за событиями сегодня не возникает сомнений в том, что коневодство в Украине развивается стабильно. Увеличивается количество племенного и рабоче-пользовательского поголовья лошадей у частных владельцев, создаются частные племенные репродукторы и конные заводы, ведется селекционно племенная работа по усовершенствованию уже существующих пород.

Определенное место лошадь занимает в физической культуре, спорте. Конный спорт считается одним из самых восхищающих, ярких и массовых видов современных соревнований. Он вырабатывает в человеке смелость, отвагу, находчивость и силу. Коневодство отличается от других отраслей животноводства тем, что лошади в основном используются в качестве рабочей силы, а не как источник питания и сырья. Особенностью отрасли коневодства является усовершенствование пород лошадей по работоспособности.

Ключевые слова: животноводство, коневодство, тренинг, лошадь, верховые породы, спортивное направление.

MEANING OF TRAINING FOR BREEDING OF SPORTS RIDING HORSES

Nikitchenko A.A., postgraduate student
Kharkiv State Zooveterinary Academy, Kharkiv

Summary. Horse breeding always takes a special place among other branches of livestock. Versatile using of horses by people determined the variety of horse breeds and stimulated occurrence and quick development of science

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

about horses Hippology (from Greek: «hippos» - horse + «logos» - study) and it's practice.

Horses also occupy a certain place in physical culture and sport.

Primary choice of sport horse, methods of its training, plans of training and allowable loading a different training stages – all these subjects have always been discussed by equestrian experts.

Being an essential part of selection, specialized sport training is of great importance for breeding horses growing. Systematic generation to generation horse training not only influences the development of a separate horse but also improves the hole breed.

Intensification of selection on the base of workability is one of the most important problems in warm blood horse breeding, that's why further improvement of training systems and testing is the main task in horse breeding.

Limiting in using stallions that did not take tests and were not assessed by workability of their descendants might be of decisive meaning for selection. Beside selection of sires according to their own workability, the assessment of sires is also possible on the base of results of their descendant's sport achievements.

Testing is possible when stud farm training is well organized that is when training system is aimed at showing up ability of horses for quality, spacious, balanced movements and preparing a horse for super optimal loading.

Optimal correlation of training means and facilities in functional movement activity development is possible due to correcting their using. Wherein improvement program of individual training must be based on quantity characteristics of physiological and biological figures reflecting development of a horse functional ability as well as training loading adequacy

Key words: horse breeding, training, warm blood, selection, workability.
